

Zəfər yolundan Şuşaya dönmək

Tacını-taxtını öz istəyi ilə Bədrələnmiş Aya və-rən Günəş qaralan üfüqlər içində bir şam kimi əri-yə-əriyə sönür. Bir az sonra Tanrı hüzurunda ulduz-lar ordusunun rəsmi keçidi başlayır. Səmanın pəri qızları göy üzünün yeni şahı Bədrələnmiş Aya təzim edirlər. İpək buludlar içində taxta çıxarılan ay üzli Şahın cazibəsindən sərxoş olan bir göy qızı özünü qaranlığın uçurumuna təslim edir. Sanki bədənini yandıraraq boşluğa buraxan bu ulduz bir neçə sani-yə sonra qaranlığın bağrına bir bıçaq kimi saplanıb gözdən itir... Işıq saçan gözləriylə qaranlığı yara-yara irəliləyən maşınımız Aranın sonsuzmuş kimi uzanan düz yollarını başa vurduqda yolun sağında-kı məlumat nişanı köksümü fərəhlə doldurur: “Zə-fər Yolu!” Qəhrəman Azərbaycan Ordusunun düş-məni pərən-pərən eləyib qırx dörd addımda gəlib çatdığı mübarək yol...

Sonra bir iğtişaş başlayır göy üzündə, qara bu-ludlar örtür Şahın üzünü... Göyün qızları çadraya bürünürlər. Göyün qanadlarını yolur ard-arda çaxan şimşəklər, gecənin sultanı da şahlıq tacını ildırım-lara təslim edir.... Şuşa üfüqlərində parlayan şim-şəkləri gördükcə iki il öncəyə gedirəm. Sanki bun-lar şimşək deyil, partlayan top mərmiləri, ya da ra-

ketlərdir... Mən də Azərbaycanın igid oğullarıyla birgə Şuşaya böyük zəfərə doğru irəliləyirəm... Bu zəfər yolundan Abuzer Bağirovun “Zəfər Nəğməsi” poeması ilə keçdiyimi düşünürəm. Şuşaya yaxınlaşdıqca ürəyimdə qoşa bayraqlar dalğalanır...

Daha əvvəllər heç gəlməsəm də, “bu yurd mənə tanış gəlir”. Son iyirmi ildə Azərbaycan ədəbiyyatı ilə o qədər məşğul olmuşam ki, zəhnimə bir Azərbaycan xəritəsi həkk olunub sanki. Yazarların, şairlərin təsvirləri mənə illərdir ki, bu məkanları göstərmişdir... Azad edilmiş torpaqlara girərkən qərribə bir səhnə canlanır gözlərim önündə. Əjdər Olun “Qəzənfər müəllimgilin Şuşa yürüşü” adlı hekayəsindən ürək yaxan bir çarəsizliyin rəsmini görürəm. Şükür ki, o illər çoxdan geridə qaldı.

Dik dağlara dırmanırıq, qıvrıla-qıvrıla yüksələn yol mənə Sabir Rüstəmxanlının “Difai fədailəri” romanının giriş səhnəsini xatırladır. Dörd atın çəkdiyi dilican ilə elə indi önümüzdə Şuşaya gedən Əhməd Ağaoğludur sanki... Narın yağmur çisəkləyir, buludlar boşaldıqca nurani bir aydınlıq hökm edir gecəyə, biz zirvələrə yüksəldikcə buludlar da ayaqlarımızın altına sərilir. Bu mənzərəni illər öncə harda görmüşdüm? Elçin Əfəndiyevin “Şuşa dağlarını duman bürüdü” povestində...

Gün boylanırkən Şuşanın sıldırım qayaları bizi Daşaltıda salamlayır. Ədəbiyyatın yolu tarixlə kəşif, ürəyimi yaxan bir faciə ilə üzleşirəm. Xəlil Rza Ulutürkün Təbrizinin yaraları hələ qanayır burda. O dərədən hələ şəhid qanları axır. Şəhərin ilk işıqları ilə quşlar da oyanır. Çisəkləyən yağmurun səsinə qarışan quş nəğmələri... Yox, bu yanıq nəğmələr dahi Üzeyir bəyin bəstələri, ya da Azərbaycan xalqının yüz illərdir söylədiyi muğamlar, xalq mahnılarıdır... Oxuyanlar Xan və Bülbüldən başqası deyil... Ala-qaranlıqda narın yağan yağmura baxmayaraq, ətrafı seyr edirik. Bu, yağmur deyil, təbiətin qoynundakı bənzərsiz şəhərin yuxulu xumar gözlərindən yaş gəlir. İllərdir azansız qalan məscidlər, minarələr yaralarını sarıyır. Gözlərinə mil çəkilmiş

ışıqsız evlər uzaqdan fəryad edirlər.

Bir-iki saat dincələ bilmək ümidi ilə otel otağına atıram özümü. Bu dəfə Anarın “Sıra Selvilərdə Bir Otel Odası” (“Otel otağı”) romanını xatırlayıram, düşüncələrim alt-üst olur. Qarabağın, Şuşanın kədərini daha dərinəndən duyuram. Onun “Qarabağ şikəstəsi” əsəsini, “Ağ qoç qara qoç” romanını da xatırlayıram. Yorgun gözlərimi yumub Anarın utopiyasına qoşuluram, onun anlatdığı kanata minib Qarabağ şikəstəsinin həzin nəğmələrinin müşayiəti ilə “Topxana Meşəsi”nə gedəcəyim günü xəyal edirəm...

Günəşin taxta çıxması ilə daha da açıqlır mənzərə. Ah! Savaşın, işğalın və əsarətin izlərini bağrında daşıyan yarı! Şuşa... Natəvanın, Bülbülün, Üzeyir Hacıbəylinin qurşunlanmış abidələri... Xan qızının viranəyə döndürülən evi... Vaqifin dağıdılmış türbəsi... Talan edilmiş məscidlər, minarələr... Düşünürəm: bu ermənilər, sadəcə, insanlığın deyil, təbiətin, musiqinin, şeirin, ədəbiyyatın, memarlıq nümunələrinin, qisası, mədəniyyətin də qatilləridir...

Şuşa Qalasına çatdıqca həzin bir tarix qarşılayır bizi. Keçmişimizə dönürəm. Sanki bir az sonra Qalanın Gəncə Qapısından Qıratıyla çıxan və atın üstündə heybətə dayanan Pənahəli Xan gələcək, yanında isə Molla Pənah Vaqif... Xanlıqlar dövrünü, rusun parça-parça udduğu vətəni düşünüb heyifsilənirəm... İçim yanır. Xan qızının bulağından axan şəffaf suyu qurtum-qurtum içir və Natəvanın üzərimizdə qanadlanan, illərdir didərgin olan ruhuna Ali Akbaşın misraları ilə səslənirəm:

Uyu Natəvan'ım yaralım uyu

Uyu bahtı kara maralım, uyu!

İsa Bulağı... Bir çox ədəbi əsərdə müqəddəs abidəyə çevrilmiş mübarək bulaqdır bu. Pərvinin “Çarəsiz yalan” hekayəsini xatırlayıram. Şuşadan sürgün edilən bir nəvənin İsa Bulağından su içməsi ruhunu təslim edə bilməməsi və ruhunu rahatca təslim etməsi üçün nəvəyə söylənən çarəsiz yalan...

Cıdır düzü... Xarıbülbüller məkani... Xarıbülbül səhləb çiçəyinin bir növüdür, Anadoluda da vardır. Ancaq Azərbaycanın xalq yaradıcılığı, musiqisi və ədəbiyyatı bu çiçəyə bir ədəbi məzmun vermişdir. Xarıbülbül fəslı deyil, ona görə bir mahnının həzin nəğmələri cingildəyir qulaqlarımda:

**Vətən bağı al-əlvandır,
Yox içində Xarıbülbül...**

Hər Türkün qeyrətinə toxunan bir mənşərə gəlib gözlerimin önündə dayanır bu məkanda. Atalarımızın at çapdığı bu düzənlikdə bir təlxək halay çəkir... Sonra Əzəmətli bir liderin dəmir yumruğu bu təlxəyin başına toxmaq kimi enir və yenidən havaya qalxır. Gur bir səs hayqırır, o səs Şuşa dağlarında əks-səda verir: "Qarabağ Azərbaycandır!"

Şuşadan ayrılarkən Günelin "Atama" hekayəsini xatırlayıram. Yaralı, düşmən əlində qalmış bir övlad kimi təsəvvür etdiyi Qarabağın, Ana yurda – Ataya kədərli səslənişiydi bu hekayə... İndi işə yaralarını sarıyan azad torpaqların azad hekayəsi başlayır. Mənim Xocalıda qalan əsir tarım da azaddır artıq! Müstəqil Şuşada o tarın da şən nəğmələrini eşidirəm.

Bu cənnət yurddan ayrılmaq vaxtıdır... Hər ayrılıq arxasında bir hüznün buraxır. Şuşa bürcələrində dalğalanan üçrəngli Bayrağa salam olsun. Bu torpaqları söz-söz ucaldan, zəfərin dastanlarını birlikdə tərənnüm edəcəyimiz yazar-şair dostlara salam olsun...